

Sygn. akt VI A Ca 1019/13

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 16 maja 2014 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie VI Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący – Sędzia SA Małgorzata Kuracka

Sędziowie: SA Aldona Wapińska (spr.)

SO (del.) Aleksandra Kempczyńska

Protokolant: sekr. sądowy Agnieszka Pawłowska

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 16 maja 2014 r. w Warszawie

sprawy z powództwa I. S. (1), B. S., Ł. S. i R. S.

przeciwko Towarzystwu (...) S.A. w W.

o zapłatę zadośćuczynienia, odszkodowania i zwrot kosztów pogrzebu

na skutek apelacji powodów i pozwanego

od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie

z dnia 4 kwietnia 2013 r.

sygn. akt XXV C 1355/11

I zmienia zaskarżony wyrok częściowo, w ten sposób, że :

1/ punktowi szóstemu nadaje treść:

„6. zasądza dodatkowo od Towarzystwa (...) Spółki Akcyjnej w W. na rzecz:

a/ I. S. (1) kwotę 50 000 zł (pięćdziesiąt tysięcy złotych) z ustawowymi odsetkami od dnia 16 stycznia 2011 r. do dnia zapłaty tytułem zadośćuczynienia;

b/ B. S., Ł. S. i R. S. kwoty po 15 000 zł (piętnaście tysięcy złotych) z ustawowymi odsetkami od dnia 16 stycznia 2011 r. do dnia zapłaty tytułem zadośćuczynienia,

w pozostałym zakresie oddalając powództwo;”

2/ dotychczasowe punkty: siódmy, ósmy, dziewiąty, dziesiąty i dwunasty oznacza jako punkt siódmy, któremu nadaje brzmienie:

„7. koszty sądowe, od uiszczenia których powodowie byli zwolnieni przejmuje na rachunek Skarbu Państwa” ;

3/ dotychczasowy punkt jedenasty oznacza jako punkt ósmy i podwyższa kwotę należną od Towarzystwa (...) Spółki Akcyjnej w W. na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Warszawie

tytułem części nieuiszczonej opłaty sądowej od pozwu z kwoty 3 833 (trzy tysiące osiemset trzydzieści trzy złote) do kwoty 8 683 zł (osiem tysięcy sześćset osiemdziesiąt trzy złote);

4/ dodaje punkt dziewiąty o następującej treści: „9. koszty postępowania pomiędzy stronami wzajemnie znosi.”

II oddala apelację powodów w pozostałym zakresie;

III oddala apelację pozwanego w całości;

IV nie obciąża I. S. (1) obowiązkiem częściowego zwrotu kosztów procesu za drugą instancję na rzecz Towarzystwa (...) Spółki Akcyjnej w W.;

V znosi wzajemnie pomiędzy B. S., Ł. S. i R. S. a Towarzystwem (...) Spółką Akcyjną w W. koszty postępowania apelacyjnego;

VI nakazuje pobrać od Towarzystwa (...) Spółki Akcyjnej w W. na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Apelacyjnego w Warszawie kwotę 4 750 zł (cztery tysiące siedemset pięćdziesiąt złotych) tytułem części opłat od apelacji, od uiszczenia których powodowie byli zwolnieni;

VII pozostałą część opłat od apelacji przejmuje na rachunek Skarbu Państwa.

VI A Ca 1019/13

UZASADNIENIE

Pozwem z 17 listopada 2011r. powodowie I. S. (1), B. S., Ł. S. i R. S. wystąpili z żądaniem przeciwko Towarzystwu (...) S.A. z siedzibą w W..

Powódka I. S. (1) domagała się: zadośćuczynienia pieniężnego za krzywdę doznaną w wyniku śmierci córki P. S. w kwocie 95 000 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 16 stycznia 2011r. do dnia zapłaty; odszkodowania za znaczne pogorszenie sytuacji życiowej spowodowane śmiercią córki w kwocie 50 000 zł wraz z odsetkami ustawowymi od dnia 16 stycznia 2011r. do dnia zapłaty; zwrotu kosztów pogrzebu w kwocie 4 960 zł wraz z odsetkami ustawowymi od dnia doręczenia odpisu pozwu pozwanej do dnia zapłaty oraz kosztów procesu według norm przepisanych, w tym kosztów zastępstwa procesowego w kwocie 3 600 zł oraz kosztów opłaty skarbowej od pełnomocnictwa w wysokości 17 zł.

Powódka B. S. zażądała kwoty 60 000 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 16 stycznia 2011r. do dnia zapłaty tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za krzywdę doznaną w wyniku śmierci wnuczki P. S. i kosztów procesu według norm przepisanych, w tym kosztów zastępstwa procesowego w kwocie 3 600 zł.

Powód Ł. S. i R. S. wystąpili o zasądzenie na rzecz każdego z nich zadośćuczynienia pieniężnego za krzywdę doznaną w wyniku śmierci siostry P. S. w kwocie 60 000 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 16 stycznia 2011 r. do dnia zapłaty i kosztów procesu według norm przepisanych, w tym kosztów zastępstwa procesowego w kwocie 3 600 zł.

Pozwane Towarzystwo (...) S.A. w W. uznało żądanie pozwu co do kwoty 45 000 zł tytułem zadośćuczynienia na rzecz powódki I. S. (1) oraz uzależniło swoje stanowisko w przedmiocie zwrotu kosztów postawienia nagrobka od dostarczenia stosownej dokumentacji zdjęciowej.

Powódka I. S. (1), powołując się na dokonaną przez pozwaną, w dniu 9 marca 2012r., zapłatę na jej rzecz kwoty 49 960 zł, cofnęła powództwo ze zrzeczeniem się roszczenia w części, to jest co do kwoty 45 000 zł tytułem zadośćuczynienia i kwoty 4 960 zł wraz z odsetkami tytułem zwrotu kosztów wybudowania nagrobka. Podtrzymała natomiast żądanie zasądzenia zadośćuczynienia co do zapłaty kwoty 50 000 zł wraz z odsetkami oraz zażądała dodatkowo zasądzenia na jej rzecz kwoty 6 699,45 zł tytułem skapitalizowanych odsetek za opóźnienie w zapłacie kwoty 45 000 zł za okres od 16 stycznia 2011r. do 9 marca 2012 r, wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 17 kwietnia

2012r. do dnia zapłaty. Powódka podtrzymała też żądanie pozwu co do roszczenia odszkodowawczego i o zapłatę kosztów procesu.

W piśmie z 14 marca 2013r. powódka I. S. (1) rozszerzyła powództwo i ostatecznie wniosła o zasądzenie na jej rzecz:

- kwoty 100 000 zł tytułem dalszego zadośćuczynienia wraz z ustawowymi odsetkami co do kwoty 50 000 zł od dnia 16 stycznia 2011r. do dnia zapłaty i co do kwoty 50 000 zł od dnia 22 marca 2013r. do dnia zapłaty,
- kwoty 6 699,45 zł tytułem skapitalizowanych odsetek za opóźnienie w zapłacie kwoty 45 000 zł za okres od 16 stycznia 2011r. do 09 marca 2012 r. wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 17 kwietnia 2012 r. do dnia zapłaty,
- kwoty 50 000 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 16 stycznia 2011r. do dnia zapłaty tytułem odszkodowania za znaczne pogorszenie sytuacji życiowej spowodowane śmiercią córki P. S.,
- kosztów procesu według norm przepisanych, w tym kosztów zastępstwa procesowego w kwocie 3 600 zł oraz kosztów opłaty skarbowej od pełnomocnictwa w kwocie 17 zł

Wyrokiem z dnia 4 kwietnia 2013r. Sąd Okręgowy w Warszawie :

1.zasądził od Towarzystwa (...) Spółki Akcyjnej w W. na rzecz I. S. (1) kwotę 6 699,45 zł tytułem skapitalizowanych odsetek od kwoty 45 000 zł za okres od 16 stycznia 2011r. do 9 marca 2012r. wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 17 kwietnia 2012r. do dnia zapłaty,

2.zasądził od pozwanego na rzecz B. S. kwotę 10 000 zł tytułem zadośćuczynienia wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 16 stycznia 2011r. do dnia zapłaty,

3.zasądził od pozwanego na rzecz Ł. S. kwotę 5 000 zł tytułem zadośćuczynienia wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 16 stycznia 2011r. do dnia zapłaty,

4.zasądził od pozwanego na rzecz R. S. kwotę 5 000 zł tytułem zadośćuczynienia wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 16 stycznia 2011r. do dnia zapłaty,

5.umorzył postępowanie w zakresie żądania przez I. S. (1) zapłaty zadośćuczynienia w kwocie 45 000 złotych tytułem zadośćuczynienia i kwoty 4 960 zł wraz z ustawowymi odsetkami tytułem zwrotu kosztów wybudowania nagrobka – wobec cofnięcia pozwu w tej części ze zrzeczeniem się roszczenia,

6.w pozostałym zakresie powództwo oddalił,

7.nakazał ściągnąć z roszczenia zasądzonego na rzecz I. S. (1) w pkt 1 wyroku, kwotę 1 003,59 zł na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Warszawie, tytułem zwrotu nieuiszczonych kosztów opinii biegłego,

8.nakazał ściągnąć z roszczenia zasądzonego na rzecz B. S. w pkt 2 wyroku kwotę 669,06 zł na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Warszawie tytułem zwrotu nieuiszczonych kosztów opinii biegłego,

9.nakazał ściągnąć z roszczenia zasądzonego na rzecz Ł. S. w pkt 3 wyroku kwotę 669,06 zł na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Warszawie tytułem zwrotu nieuiszczonych kosztów opinii biegłego,

10.nakazał ściągnąć z roszczenia zasądzonego na rzecz R. S. w pkt 4 wyroku kwotę 669,06 zł na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Warszawie, tytułem zwrotu nieuiszczonych kosztów opinii biegłego,

11. nakazał pobrać od pozwanej Towarzystwa (...) Spółki Akcyjnej z siedzibą w W. na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Warszawie kwotę 3 833 zł tytułem części nieuiszczonych kosztów opłaty sądowej od pozwu,

12. pozostałe koszty sądowe, od uiszczenia których powodowie zostali zwolnieni, przejął ostatecznie na rzecz Skarbu Państwa.

Podstawą rozstrzygnięcia Sądu Okręgowego były następujące ustalenia:

W dniu 11 października 2010r., na obwodnicy S. tj. drodze krajowej nr (...), kierujący samochodem osobowym marki R. (...) z naczepą – T. N. umyślnie naruszył zasady bezpieczeństwa w ruchu lądowym w ten sposób, iż jadąc z nadmierną, niebezpieczną i niedostosowaną do sytuacji drogowej prędkością nie zachował niezbędnego odstępu i uderzył w tył stojącego w kolumnie pojazdów samochodu marki F. (...), wgniatając go w naczepę marki S. (...), powodując wypadek, w wyniku którego śmierć poniosła kierująca samochodem F. (...) – P. S., będąca w 6 miesiącu ciąży.

W dacie wypadku, pojazd prowadzony przez T. N. objęty był umową ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych, zawartej z pozwaną Towarzystwem (...) S.A. z siedzibą w W. .

P. S., urodzona w (...) r., w chwili wypadku miała 23 lata, była panną i pozostawała w konkubinacie z P. K., z którym planowała w przyszłości zawrzeć związek małżeński. P. S. zamieszkiwała w domu rodzinnym we wsi P. z matką – I. S. (1), babką – B. S. oraz braćmi – Ł. S. i R. S.. Ze wszystkimi członkami rodziny P. S. miała dobry kontakt, a zwłaszcza z matką. W 2006 r. P. S. ukończyła z wyróżnieniem liceum ogólnokształcące, po czym podjęła niestacjonarne studia wyższe na (...) – Szkole Wyższej (...) w W., na kierunku (...), w specjalności (...). Studia te ukończyła w 2009 r., z wynikiem bardzo dobrym, otrzymując tytuł licencjata. W 2008 r. P. S. uzyskała dochód w wysokości 11 261,34 zł brutto, natomiast od dnia 1 stycznia 2009 r. zatrudniona była na podstawie umowy o pracę zawartej na czas nieokreślony, na stanowisku pracownika biurowego, z wynagrodzeniem w wysokości 989,15 zł netto.

Ojciec P. S., a mąż I. S. (1) zmarł w lutym 2009 r. W marcu 2010 r. I. S. (1) poznała innego mężczyznę, z którym do chwili obecnej pozostaje w konkubinacie. Znalazła też nową pracę, w związku z czym wyjechała do W.. Mieszka razem z konkubentem, pozostawiając dom dzieciom i teściowej. B. S. utrzymywała się z renty po zmarłym mężu, a Ł. S. i R. S. uzyskiwali dochody z pracy sezonowej – i tak jest do chwili obecnej; R. S. nadal jest uczniem liceum ogólnokształcącego i otrzymuje rentę rodzinną po zmarłym ojcu.

Po śmierci córki powódka I. S. (1) przeżyła reakcję adaptacyjną-depresyjną. O ile przed wypadkiem była względnie sprawna, aktywną kobietą, układała sobie życie osobiste, utrzymywała się z pracy, doglądała domu i dzieci, to w nowej sytuacji ujawniła różnorodne objawy obejmujące: nastrój depresyjny, myśli samobójcze i tendencje samobójcze, lęk, stany paniki. Aktualnie u powódki występuje obniżony nastrój, płaczliwość, tzw. myślenie magiczne w służbie samopotępienia się. Powódka postrzegała córkę w kategoriach pocieszenia za to, że miała ciężkie życie z mężem; zawsze była dumna z córki. Charakter cierpienia powódki po utracie córki jest tym bardziej głęboki, że nakłada się na wcześniejsze podobne doświadczenie w relacji pierwotnej (z własną matką). Powódka wymagałaby długoterminowej kwalifikowanej psychoterapii, trwającej od roku do dwu lat, z intensywnością wizyt ambulatoryjnych 1 – 2 razy w tygodniu, a koszt 1 godziny sesji to 100 – 120 zł

Powódka, B. S., jeszcze przed śmiercią wnuczki, przeżyła śmierć syna i wyjazd synowej z domu, które to zdarzenia stanowiły bodźce, uruchamiające wzmożone napięcie i w wyniku których powódka znalazła się w znacząco odmiennej sytuacji życiowej – utraciła najbliższe dla siebie osoby. W tym okresie jedynym obiektem przywiązania powódki stała się wnuczka – P. S.. Na skutek śmierci wnuczki, powódka zmagala się z poczuciem osamotnienia, nie miała z kim rozmawiać, tylko modliła się, chodziła na cmentarz. Każda kolejna utrata więzi z ważną osobą powodowała w jej życiu masywną zmianę o charakterze nasilającej się alienacji i izolacji. Niewykluczone jest też obniżenie się u niej funkcji poznawczych, będących podstawą postrzegania, organizacji i interpretacji wrażeń w celu zrozumienia otoczenia i odnalezienia się w nim. U powódki wystąpiły: nastrój depresyjny, lęk, zamartwianie się, poczucie niezdolności do poradzenia sobie, brak motywacji do działania, zaburzenia zachowania, tj. pasywność, bierność – które to objawy stanowią obraz kliniczny zaburzenia depresyjnego o umiarkowanym nasileniu. Wskazana, choć nie konieczna byłaby konsultacja psychiatryczna powódki w celu rozważenia zasadności zastosowania farmakoterapii. Wątpliwym jest, by powódka była w stanie dokonać zmiany w swoim funkcjonowaniu – rokowanie nie jest korzystne.

Powodowie, R. S. i Ł. S. po śmierci siostry nie korzystali z leczenia psychiatrycznego ani psychologicznego, a potrzeba takiego leczenia nie istnieje również obecnie. Stan psychiczny powodów jest teraz względnie wyrównany, stabilny. Powodowie prawidłowo funkcjonują w życiu zawodowym i rodzinnym. Choć siostra udzielała im wsparcia i pomocy, a jej śmierć uruchomiła u nich cechy reakcji adaptacyjnej lękowo-depresyjnej o nieznacznym nasileniu, to cechy te obecnie już nie występują, a ewentualne trudności w życiu powodów, jakie mogą się ujawnić w przyszłości, nie będą stanowiły skutku śmierci siostry.

W ocenie Sądu Okręgowego powództwo zasługiwało na uwzględnienie jedynie w części.

Odnosząc się do odszkodowania dochodzonego przez I. S. (1) na podstawie art. 446 § 3 k.c. Sąd Okręgowy wskazał, iż powódka należała do kręgu członków rodziny, skoro tragicznie zmarła była jej córka. Dodatkowo powódka była uprawnioną do odszkodowania przewidzianego we wskazanym wyżej artykule i miała samodzielne roszczenie osobiste. W ocenie Sądu pierwszej instancji nie było wątpliwości, że po śmierci córki, po stronie I. S. (1) nastąpiło pewne pogorszenie sytuacji życiowej – przede wszystkim pogorszenie na jakiś czas jej stanu zdrowia. Jednakże znaczne pogorszenie się sytuacji życiowej w przypadku powódki I. S. (1) mogło mieć charakter jedynie krótkotrwały. Nie wykazane bowiem zostało, by śmierć córki miała jakikolwiek wpływ na sposób funkcjonowania I. S. (1), która nadal mieszka z konkubentem i pracuje zawodowo. Z pewnością śmierć P. S. stanowiła dla jej matki krzywdę, która jednak nie podlega wynagrodzeniu na podstawie art. 446 § 3 k.c. Powódka nie wykazała bowiem, by z powodu śmierci córki nastąpiło pogorszenie jej sytuacji życiowej w sposób znaczny w dłuższym okresie. Sąd Okręgowy podkreślił, iż śmierć P. S. sprawiła cierpienia psychiczne osłabiające na jakiś czas aktywność życiową jej matki, ale powódka nie wykazała, zgodnie z art. 6 k.c., by fakt ten powodował utratę możliwości polepszenia warunków życia w przyszłości lub konieczność niekorzystnego ograniczenia planów życiowych. W ocenie Sądu pierwszej instancji materiał dowodowy sprawy nie upoważniał do przyjęcia, by przeżycia związane z tragiczną śmiercią córki, spowodowały zmiany w stanie zdrowia powódki ograniczające jej zdolności do utrzymania się lub, by sytuacja finansowa powódki wskutek śmierci córki uległa znacznemu pogorszeniu. Powódka tego nie wykazała i powództwo w tym zakresie Sąd Okręgowy oddalił.

Odnosząc się do roszczeń o zadośćuczynienie, Sąd Okręgowy uznał, iż niewątpliwie śmierć P. S. (córki, wnuczki i siostry) była dla powodów traumą, zwłaszcza że wynikła nagle i niespodziewanie. Szczególnie traumatycznym przeżyciem ta tragedia była dla matki zmarłej, która do chwili obecnej nie może pogodzić się ze stratą córki. Nadal przyjmuje ona leki uspokajające bez recepty. Nie korzysta ona z porad psychiatry, jednak chodzi do lekarza pierwszego kontaktu. Powódka ma także oparcie w swoim konkubencie, synach i wnuczce, a jej stan, choć wskazuje na bardzo głębokie odczuwanie krzywdy i bólu psychicznego, mogący utrzymać się jeszcze przez dłuższy okres, jest stanem wydłużonym po stracie najbliższej osoby. Przyznając zadośćuczynienie Sąd wziął również pod uwagę fakt, iż powódka już przed śmiercią córki właściwie nie mieszkała z dziećmi i teściową lecz ze swoim konkubentem. Żądane zadośćuczynienie traktowała natomiast jako inwestycję w poprawienie warunków życia synów i ewentualnie swojego, planując zamieszkanie razem z nimi w tym domu w przyszłości. Nie miało to nic wspólnego z inwestycją w odzyskanie równowagi emocjonalnej. W związku z powyższym Sąd uznał, iż adekwatne dla I. S. (2) było zadośćuczynienie już jej wypłacone w kwocie 45 000 zł. Sąd uznał też zasadność żądania zapłaty odsetek od uznanej i wypłaconej kwoty zadośćuczynienia. Wysokość ostatecznie dochodzonej kwoty 6 699,45 zł skapitalizowanych odsetek od kwoty 45 000 zł za okres od 16 stycznia 2011r. do 9 marca 2012r. wraz z ustawowymi odsetkami od 17 kwietnia 2012r. (data rozszerzenia pozwu w tym zakresie) do dnia zapłaty, nie była kwestionowana przez stronę pozwaną więc Sąd nie poddawał jej kontroli.

Ustalając zadośćuczynienie dla braci P. S. po 5 000 zł, Sąd pierwszej instancji miał na względzie przede wszystkim ich młody wiek i możliwości dalszego rozwoju i regeneracji psychicznej. Powodowie ci nadal wykonują te same, co uprzednio czynności: młodszy uczy się i pracuje dorywczo, będzie miał drugie dziecko; starszy pracuje – jak przedtem – sezonowo, ma stałą dziewczynę, która jest z nim w ciąży, planuje założenie rodziny. Mają zatem w pobliżu siebie bliskie osoby, z którymi mają bezpośredni kontakt. Bezspornym jest, iż śmierć siostry była dla nich, jak dla całej rodziny, nagłym i niespodziewanym przeżyciem, ale ich stan psychiczny nie uległ pogorszeniu w stopniu

przekraczającym obraz typowej żałoby. Kwot zadośćuczynienia nie traktowali jako sposobu na odzyskanie równowagi po stracie bliskiej osoby, lecz raczej jako inwestycję w swoją i swoich dzieci przyszłość.

W ocenie Sądu pierwszej instancji wydaje się, że śmierć P. S. najbardziej obecnie dotyka jej babcię, z którą P. dzieliła pokój, a która czuje się nadal bardzo osamotniona straciwszy jedyną osobę, z którą miała codzienny, bliski kontakt; nadto wnuczka robiła jej zakupy, wozila do lekarza. Dlatego uznał, iż stosowną dla niej kwotą zadośćuczynienia będzie 10 000 zł.

Odnosząc się do wysokości odsetek Sąd miał na uwadze przepisy art. 481 k.c. w zw. z art. 817 § 1 k.c., zgodnie z którymi odsetki należą się od upłynięcia trzydziestodniowego terminu wskazanego właśnie w treści art. 817 § 1 k.c. Zdaniem Sądu Okręgowego nie stało nic na przeszkodzie, by wyjaśnienie okoliczności nastąpiło w drodze likwidacji szkody przeprowadzonej przez organy zakładu ubezpieczeń. Celem postępowania likwidacyjnego jest między innymi ustalenie wysokości szkody i świadczenia zakładu ubezpieczeń. To właśnie w postępowaniu likwidacyjnym winno nastąpić ustalenie wysokości odszkodowania, a rolą Sądu w procesie powinna być jedynie kontrola prawidłowości ustalenia wysokości odszkodowania

Sąd umorzył postępowanie w odniesieniu żądania na rzecz I. S. (1) kwoty 45 000 zł tytułem zadośćuczynienia i kwoty 4 960 zł tytułem zwrotu kosztów wybudowania nagrobka dla zmarłej P. S. – wobec uiszczenia tych kwot przez pozwaną i cofnięcia w tym zakresie pozwu ze zrzeczeniem się roszczenia przez I. S. (1).

Natomiast o kosztach procesu Sąd orzekł na podstawie art. 102 k.p.c. w zw. z art. 108 § 1 zd. 1 k.p.c., mając na uwadze charakter roszczenia dochodzonego przez powodów w niniejszym postępowaniu. Ze względu na wygranie procesu w stosunkowo niedużym zakresie, Sąd uznał za zasadne nakazanie pobrania z zasądzonych na rzecz powodów kwot jedynie kosztów opinii biegłych, nie obciążał ich natomiast kosztami opłaty sądowej od pozwu, od uiszczenia której zostali zwolnieni, przejmując ostatecznie nieuiszczone koszty w tej części na rachunek Skarbu Państwa. Z tych też względów zniósł wzajemnie między stronami koszty zastępstwa procesowego.

Powyższy wyrok Sądu Okręgowego zaskarżyły apelacjami obie strony.

Powodowie zaskarżyli wyrok Sądu pierwszej instancji w części tj. w punktach: 6, 7, 8, 9 i 10. Punkt 6 wyroku powodowie zaskarżyli w całości oddalającej powództwo o zasądzenie od pozwanej Towarzystwa (...) S.A. w W.:

- na rzecz powódki I. S. (1) kwoty 100 000 zł wraz z odsetkami ustawowymi od kwoty 50 000 zł od dnia 16 stycznia 2011r. do dnia zapłaty, od kwoty 50 000 zł od dnia 22 marca 2013r. do dnia zapłaty tytułem zadośćuczynienia oraz kwoty 50 000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 16 stycznia 2011r. do dnia zapłaty tytułem stosownego odszkodowania,
- na rzecz powódki B. S. kwoty 50 000 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 16 stycznia 2011r. do dnia zapłaty tytułem zadośćuczynienia,
- na rzecz powoda Ł. S. kwoty 55 000 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 16 marca 2011r. do dnia zapłaty,
- na rzecz powoda R. S. kwoty 55 000 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 16 marca 2011r. do dnia zapłaty.

Zaskarżonemu wyrokowi powodowie zarzucili:

1. naruszenie przepisów postępowania mających wpływ na treść rozstrzygnięcia, tj.:

a) art. 233 § 1 k.p.c. poprzez dokonanie oceny dowodów w sposób sprzeczny z logiką i doświadczeniem życiowym, prowadzące do błędnego ustalenia, że u powódki I. S. (1) doszło do pogorszenia stanu zdrowia tylko na jakiś czas, podczas gdy z opinii sądowo-psychologicznej wynika, że powódka wymaga długotrwałej kwalifikowanej psychoterapii, a z zeznań powódki wynika, że w dalszym ciągu zażywa przepisywane przez lekarza leki uspokajające,

b) art. 233 § k.p.c. poprzez brak wszechstronnego rozważenia materiału dowodowego i niewywieczenie z opinii sądowo-psychologicznej dotyczącej I. S. (1), że traumatyczne przeżycia po śmierci córki uniemożliwiły wykonywanie pracy przez okres ok. 4 tygodni po zdarzeniu, a także później po krótkim powrocie do pracy, co doprowadziło do utraty pracy i stanowiło o znacznym pogorszeniu sytuacji życiowej powódki po śmierci córki,

c) art. 233 § k.p.c. poprzez brak wszechstronnego rozważenia materiału dowodowego i nieustalenie faktów wprost wynikających z dowodów, a świadczących o dużym rozmiarze krzywdy powodów, tj.

- niewywieczenie z zeznań świadka S. J., że śmierć P. S. była straszną tragedią dla powodów, że wśród powodów po śmierci P. widać było smutek i załamanie, a najbardziej było to widoczne u powódki I. S. (1), że pomiędzy P. a powodami istniały bardzo dobre relacje rodzinne,
- niewywieczenie z zeznań świadka M. S., że powodowie bardzo przeżywali śmierć P., co było widać – według zeznań świadka – na pogrzebie oraz w związku z ograniczeniem życia towarzyskiego powodów Ł. i R. i unikaniem przez nich rozmów na temat śmierci P., że powodowie mieli z P. bardzo dobre relacje rodzinne,
- niewywieczenie z zeznań świadka P. G., że rodzina S. była kochającą się rodziną, że pomiędzy powodami a P. S. istniały dobre relacje rodzinne,
- niewywieczenie z opinii sądowo-psychologicznej dotyczącej Ł. S., że u powoda nadal ujawniają się cechy reakcji adaptacyjnej lękowo-depresyjnej,
- niewywieczenie z opinii sądowo-psychologicznej dotyczącej R. S., że śmierć P. S. spowodowała utratę dla powoda dużego wsparcia, jakie dawała mu siostra, będąca głową rodziny po wyprowadzeniu się matki z domu rodzinnego, a także zaprzepaszczenie planów związanych z rozbudową domu i wspólnym wychowywaniem dzieci,

d) art. 102 k.p.c. i art. 113 § 4 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, poprzez obciążenie powodów kosztami opinii biegłych w sytuacji gdy, w sprawie zachodziły szczególne okoliczności uzasadniające nieobciążanie powodów kosztami postępowania.

2. naruszenie prawa materialnego, tj.:

a) art. 446 § 4 k.c. przez błędną wykładnię pojęcia „odpowiedniej sumy tytułem zadośćuczynienia”, prowadząca do ustalenia rażąco niskiego zadośćuczynienia za krzywdę powodów,

b) art. 446 § 3 k.c. przez jego niewłaściwe zastosowanie i oddalenie roszczenia powódki I. S. (1) o stosowne odszkodowanie za znaczne pogorszenie sytuacji życiowej po śmierci córki w sytuacji, gdy Sąd ustalił, że u powódki wystąpiło znaczne pogorszenie sytuacji życiowej powódki.

Powodowie wnieśli o zmianę zaskarżonego wyroku i zasądzenia od pozwanej Towarzystwa (...) S.A. w W.:

1. na rzecz powódki I. S. (1)

a) kwoty 100 000 zł wraz z odsetkami ustawowymi od kwoty 50 000 zł od dnia 16 stycznia 2011r. do dnia zapłaty, od kwoty 50 000 zł od dnia 22 marca 2013r. do dnia zapłaty tytułem zadośćuczynienia oraz

b) kwoty 50 000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 16 stycznia 2011r. do dnia zapłaty tytułem stosownego odszkodowania, ponad kwotę 6 699,45 zł zasądzoną wyrokiem Sądu I instancji,

2. na rzecz powódki B. S. kwoty 50 000 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 16 stycznia 2011r. do dnia zapłaty tytułem zadośćuczynienia ponad kwotę 10 000 zł zasądzoną wyrokiem Sądu I instancji,

3. na rzecz powoda Ł. S. kwoty 55 000 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 16 marca 2011r. do dnia zapłaty ponad kwotę 5 000 zł zasądzoną wyrokiem Sadu I instancji
4. na rzecz powoda R. S. kwoty 55 000 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 16 marca 2011r. do dnia zapłaty ponad kwotę 5 000 zł zasądzoną wyrokiem Sadu I instancji,
5. na rzecz każdego z powodów kosztów postępowania w pierwszej instancji, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych, oraz na rzecz powódki I. S. (1) kosztów opłaty skarbowej od pełnomocnictwa w wysokości 17 zł.

Ponadto powodowie wnieśli o zasądzenie od pozwanej Towarzystwa (...) S.A. w W. na rzecz każdego z nich kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym według norm przepisanych.

Uzasadniając swoje stanowisko skarżący wskazali, iż rozstrzygając o roszczeniu I. S. (1) o odszkodowanie za znaczne pogorszenie sytuacji życiowej po śmierci córki Sąd I instancji błędnie przyjął, że u powódki nie doszło do znacznego pogorszenia sytuacji życiowej, które mogłoby uzasadniać przyznanie odszkodowania z uwagi m.in. na to, że pogorszenie stanu zdrowia powódki było jedynie czasowe. Powódka nadal przyjmuje leki uspokajające, przepisywane przez lekarza rodzinnego, zaś bezpośrednio po śmierci córki powódka zażywała leki przepisywane przez psychiatrę i korzystała z psychoterapii z uwagi na nastrój depresyjny, myśli samobójcze, a nawet próbę samobójczą. Powódka chciała także rzucić się pod tramwaj lecz przed tragedią powstrzymał ją obcy mężczyzna stojący na przystanku. Skarżący podnieśli także, że I. S. (1) przez okres 4 tygodni od śmierci córki nie pracowała, a następnie wróciła do pracy, jednakże na krótko, bo nie mogła wykonywać pracy, stale myśląc o córce. Problemy psychiczne, konieczność korzystania z pomocy psychiatry i psychologa spowodowały, że powódka straciła pracę. Zdaniem skarżących zaburzenia psychiczne powódki po śmierci córki już same w sobie świadczą o znacznym pogorszeniu sytuacji życiowej I. S. (1) przez to, że wpływały na aktywność życiową powódki, nadto przekładają się na stricte materialną szkodę. Powódka ponosiła koszty związane z zakupem leków, z dojazdami do palpówek medycznych. Przez okres 2 miesięcy powódka nie pracowała, nie otrzymywała zatem dochodów. Biegła psycholog uznała za zasadną długotrwałą, kwalifikowaną psychoterapię na okres od 1 – 2 lat z intensywnością wizyt ambulatoryjnych 1 – 2 razy w tygodniu. Tego typu psychoterapia oferowana jest głównie na rynku usług prywatnych (rzadko refundowanych przez NFZ), a koszt jednej godziny takiej terapii wynosi 100 – 120 zł. Koszt zaleconej przez biegłą terapii kształtuje się zatem w granicach ok. 12 000 – 24 000 zł. Zdaniem skarżących z materiału dowodowego sprawy wynika, że zaburzenia adaptacyjne powódki są długotrwałe, co przesądza o zasadności roszczenia o stosowne odszkodowanie.

W zakresie roszczenia o zadośćuczynienie, zdaniem skarżących, Sąd dokonał nieprawidłowej wykładni zawartego w art. 446 § 4 k.c. pojęcia „odpowiedniej sumy tytułem zadośćuczynienia”, a także nie wziął pod uwagę wszystkich okoliczności, jakie wskazywały na duży rozmiar doznanej przez powodów krzywdy, a które wynikały wprost z materiału dowodowego sprawy. Ustalona przez Sąd wysokość zadośćuczynienia na rzecz każdego z powodów jest nie tylko nieadekwatna do rozmiaru doznanej przez nich krzywdy, lecz jest rażąco zaniżona. Przyznane przez Sąd zadośćuczynienie jest w sposób oczywisty nieprzystawalne do dobra będącego przedmiotem ochrony. Bez wątplenia bowiem krzywda wywołana śmiercią córki, siostry, czy wnuczki jest jedną z najbardziej dotkliwych, mając na uwadze rodzaj i siłę więzi rodzinnych oraz rolę, jaką zmarła osoba pełniła w rodzinie. Pomiędzy powodami a P. S. istniała bardzo silna więź emocjonalna, której zerwanie miało istotny wpływ na codzienne funkcjonowanie całej rodziny, a w szczególności na funkcjonowanie jej matki. Okoliczności te potwierdzone zostały w zeznaniach wszystkich świadków oraz w opiniach sądowno-psychologicznych. Sąd jednak bezpodstawnie uznał, że zeznania świadków S. J. i M. S. niewiele wniosły do sprawy w zakresie wpływu śmierci P. S. na życie rodziny. Natomiast zdaniem powodów świadkowie ci dostarczyli istotnych dla sprawy okoliczności, dotyczących relacji istniejących w rodzinie S. przed śmiercią P.. Dobre relacje pomiędzy członkami rodziny oraz bliskość P. z matką, babką i braćmi znalazło potwierdzenie także w zeznaniach innych świadków i w wywiadzie przeprowadzonym przez psychologa, wydającego opinie w przedmiotowej sprawie. Brak pogłębionej analizy zeznań świadków i oparcie ustaleń faktycznych jedynie na wnioskach sformułowanych przez biegłą psycholog, świadczy o barku wszechstronnego rozważenia materiału dowodowego sprawy i nieustaleniu rzeczywistego rozmiaru doznanej przez powodów krzywdy. Lakoniczne ustalenia

Sądu nie odnoszą się do rzeczywistego rozmiaru cierpień, jakich doznali powodowie tuż po śmierci P., jak wielką tragedią była dla każdego z powodów nagła śmierć P., jak poważną spowodowała stratę, nieustające uczucie smutku i żalu. Sąd nie uwzględnił także jaką rolę P. odgrywała w rodzinie.

Odnosząc się do sytuacji R. S. i Ł. S. po śmierci siostry Sąd uznał, iż cechy reakcji adaptacyjnej lękowo-depresyjnej o nieznacznym nasileniu, obecnie już u braci nie występują. Tymczasem w opinii dotyczącej Ł. S. biegła oceniła reakcję adaptacyjną lękowo-depresyjną jako o umiarkowanym nasileniu, nadal ujawniającą cechy w postaci adekwatnego do sytuacji smutku, żalu, uczucia straty, a także poczucia winy, że to nie powód zginął, lecz siostra, z której mama była najbardziej dumna. U powoda nadal występują lęki przed jazdą samochodem jako pasażer, jak i jako kierowca. Przy ocenie rozmiaru krzywdy powoda R. S. Sąd odniósł się jedynie do wniosków opinii biegłej, nie wziął natomiast pod uwagę okoliczności wypływających z wywiadu, tj. tego, że powód myśli ciągle o siostrze, że siostra śni mu się w nocy, że powód jest skrytą osobą i że nie okazywał załamania po stracie siostry, lecz płakał w samotności. Z wywiadu wynika również, że powód nie pogodził się ze śmiercią siostry i myśli, że P. gdzieś jest, ... że nie umarła. Nadto z opinii psychologicznej Sąd nie wywiódł wprost wynikających z niej faktów, że siostra dawała młodszemu bratu ogromne wsparcie, stanowiła głowę rodziny po wyprowadzeniu się z domu matki. R. S. wiązał z siostrą plany co do rozbudowy domu i wspólnego wychowywania dzieci. W dalszym ciągu powód odczuwa smutek i żal po stracie siostry, co świadczy o tym, że nie powrócił do normalnego funkcjonowania.

Skarżący wskazywali, iż P. S. pełniła w rodzinie bardzo ważną rolę. Była osobą zaradną, ambitną, każdemu z członków rodziny pomagała i była źródłem nieocenionego wsparcia. Reakcja powodów na śmierć bliskiej im osoby nie była zwykłym przeżywaniem śmierci, lecz przybrała postać reakcji adaptacyjnej lękowo-depresyjnej.

W przypadku powódki I. S. (1) ból i żal po śmierci córki, poczucie ogromnej straty były tak silne, że powódka chciała popełnić samobójstwo. Powódka wymagała psychoterapii, zażywała leki antydepresyjne. Do dnia dzisiejszego powódka zażywa ziołowe leki uspokajające. Dopłata kwoty 100 000 zł zadośćuczynienia dla matki, która z rozpacz po śmierci córki targnęła się na własne życie, jest zdaniem powodów uzasadniona.

Powódka B. S. równie mocno przeżyła śmierć wnuczki. Powódka była bardzo zżyta z wnuczką, miały wspólne sprawy w zakresie prowadzenia gospodarstwa domowego. Pomimo różnicy pokoleń powódka dużo rozmawiała z wnuczką, każdego dnia czekała na powrót wnuczki z pracy. Po śmierci P. powódka już na nikogo nie czeka, tylko modli się i chodzi na cmentarz. Pomimo tego, że mieszka z wnukami i ich rodziną, czuje się samotna, nie ma z nimi wspólnych tematów do rozmów. Mając na względzie poczucie samotności, opuszczenia i zmniejszoną aktywność życiową i leki przed przyszłością babki zmarłej P. za uzasadnione powodowie uznają dopłatę kwoty 60 000 złotych tytułem zadośćuczynienia za uzasadnioną.

Dla powodów R. i Ł. S. śmierć siostry była tragicznym przeżyciem. P. S. była z braćmi bardzo zżyta, chętnie im pomagała w nauce i motywowała do działania. Rodzeństwo miało wspólnych znajomych, razem spędzali wolny czas. P. była wśród nich najbardziej zaradną osobą. Po wyprowadzeniu się matki z domu, to ona przejęła funkcję głowy domu, robiła zakupy, opłacała rachunki. Bracia uzyskiwali od siostry nieocenione wsparcie. Po jej nagłej śmierci każdy z braci przeżywał tragedię rodziną na swój sposób. R. w samotności płakał, przeżywał ataki smutku, znacznie ograniczył życie towarzyskie. Ł. natomiast obwinił siebie, że to nie on zginął, a jego siostra, z której matka była najbardziej dumna. Również ograniczył życie towarzyskie, nie chciał rozmawiać na temat śmierci P.. Nadal odczuwa żal i smutek po stracie bardzo bliskiej mu osoby. Okoliczności tragicznej śmierci siostry wpływają na codzienne funkcjonowanie powoda; odczuwa lęk przed jazdą samochodem, zarówno jako pasażer, jak i jako kierowca. Mając na uwadze okoliczności krzywdy braci P., którzy mimo upływu ponad dwa i pół roku od śmierci siostry nie mogą pogodzić się z tą stratą, uzasadnione jest żądanie zadośćuczynienia w ogólnej wysokości 60 000 zł. Zdaniem powodów upatrywanie przez Sąd negatywnych aspektów w przeznaczeniu kwoty zadośćuczynienia na polepszenie warunków bytowych swoich, swoich dzieci i czynienie z tego względu zarzutu I. S. (1) oraz R. i Ł. S., wpływającego na zaniżenie należnego im zadośćuczynienia, przekracza zdecydowanie uprawnienia Sądu, w zakresie ustalania wysokości należnych powodom świadczeń.

Sąd również niewłaściwie rozstrzygnął o kosztach postępowania, obciążając powodów kosztami opinii biegłego psychologa. Każdy z powodów został przez Sąd zwolniony od kosztów sądowych w całości, ponieważ sytuacja materialna powodów nie pozwalała na uiszczenie kosztów postępowania w całości. W sprawie zachodzi szczególna sytuacja. Powodowie nadal są w trudnej sytuacji materialnej, a kwoty zadośćuczynienia zasądzone przez Sąd na rzecz powodów są tak niskie, że ich dodatkowe pomniejszenie o koszty opinii biegłych stanowi naruszenie poczucia sprawiedliwości.

Pozwane Towarzystwo (...) S.A. w W., zaskarżyło wyrok Sądu Okręgowego w części, to jest:

1.
  1. punkt 2 w części w zakresie zasądzenia na rzecz powódki B. S. odsetek ustawowych od kwoty 10 000 zł od dnia 16 stycznia 2011r. do dnia zapłaty;
  2. punkt 3 w części w zakresie zasądzenia na rzecz powoda Ł. S. odsetek ustawowych od kwoty 5 000 zł od dnia 16 stycznia 2011r. do dnia zapłaty;
  3. punkt 4 w części w zakresie zasądzenia na rzecz powoda R. S. odsetek ustawowych od kwoty 5 000 zł od dnia 16 stycznia 2011r. do dnia zapłaty.

Pozwana zarzuciła naruszenie art. 481 k.c. w zw. z art. 6 k.c. i art. 232 k.p.c. poprzez ustalenie w wyroku iż pozwane Towarzystwo pomimo nie udowodnienia przez powodów rozmiarów krzywdy, pozostawało w opóźnieniu w spełnieniu świadczenia od dnia 16 stycznia 2011r., a także art. 446 § 4 w zw. z art. 363 § 2 k.c. oraz w zw. z art. 316 k.p.c. poprzez zasądzenie odsetek ustawowych od zasądzonych świadczeń od daty wcześniejszej aniżeli data jego ustalenia;

Pozwana wniosła o zmianę w części wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 4 kwietnia 2013 roku, tj.:

1.
  1. punktu 2 wyroku w części, poprzez zasądzenie od pozwanego Towarzystwa na rzecz powódki B. S. kwoty 10 000 zł wraz z odsetkami ustawowymi od dnia 4 kwietnia 2013r. do dnia zapłaty;
  2. punktu 3 wyroku w części, poprzez zasądzenie od pozwanego Towarzystwa na rzecz powoda Ł. S. kwoty 5 000 zł wraz z odsetkami ustawowymi od dnia 4 kwietnia 2013r. do dnia zapłaty;
  3. punktu 4 wyroku w części, poprzez zasądzenie od pozwanego Towarzystwa na rzecz powoda R. S. kwoty 5 000 zł wraz z odsetkami ustawowymi od dnia 4 kwietnia 2013r. do dnia zapłaty;

Pozwana wniosła ponadto o zasądzenie od powodów na rzecz Towarzystwa (...) S.A. w W. kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych za postępowanie w pierwszej instancji, z uwzględnieniem zasady stosunkowego rozdzielenia kosztów stosownie do wyników procesu oraz zasądzenie od powodów na rzecz Towarzystwa (...) S.A. w W. kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych za postępowanie apelacyjne.

W uzasadnieniu pozwana wskazała, iż na etapie postępowania likwidacyjnego szkody powodowie nie udowodnili roszczenia o zadośćuczynienie zarówno co do zasady jak i wysokości. Dopiero wszczęcie postępowania sądowego, obwarowanego regułami dowodowymi, m. in. wynikającymi z treści art. 6 k.c. jak i art. 232 k.p.c. doprowadziło do zgłoszenia przez powodów wniosków dowodowych zmierzających do udowodnienia okoliczności mających wpływ na ustalenie odpowiedniej wysokości świadczenia. Pozwane Towarzystwo w toku postępowania likwidacyjnego szkody nie dysponowało porównywalną wiedzą na temat stosunków pomiędzy powodami a zmarłą, stanu rodzinnego powodów ich sytuacji życiowej przed i po śmierci P. S. nie mogło więc ustalić w sposób rzetelny wysokości należnych powodom świadczeń.

Zdaniem pozwanej data wymagalności roszczenia o zadośćuczynienie winna być ustalona w odniesieniu do konkretnych okoliczności sprawy, a nie jedynie w odniesieniu do literalnej wykładni przepisów prawa. Nie bez

znaczenia dla oceny wymagalności roszczenia o zadośćuczynienie jest także fakt stopnia uwzględnienia roszczeń powodów zgłoszonych czy to w postępowaniu likwidacyjnym szkody, czy też w pozwie. W nin. sprawie powodowie wygrali sprawę jedynie w 1/5, co oznacza, że ich roszczenia były rażąco wygórowane i nie przystawały do okoliczności faktycznych sprawy.

Pozwane Towarzystwo podniosło, że dopiero z dniem wydania wyroku w sprawie, to jest 4 kwietnia 2013 r., gdy analiza całego zebranego w toku postępowania materiału dowodowego doprowadziła do ustalenia przez Sąd, iż roszczenie powodów o zadośćuczynienie oparte o art. 446 § 4 k.c. jest udowodnione co do zasady i także częściowo co do wysokości, można mówić o wymagalności świadczenia o zadośćuczynienie.

Powodowie wnosili o oddalenie apelacji i zasądzenie od Towarzystwa (...) S.A. z siedzibą w W. na rzecz B. S., Ł. S. oraz R. S. kosztów postępowania apelacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym według norm przepisanych.

Powodowie podnieśli, iż pozwane Towarzystwo pozostawało w opóźnieniu w spełnieniu świadczenia od dnia 16 stycznia 2011r.

Na pozwanej bowiem ciąży ustawowy obowiązek wyjaśnienia okoliczności zdarzenia szkodzącego i ustalenia wysokości należnych poszkodowanym świadczeń. Obowiązek ten wynika z art. 817 k.c. oraz stanowiącego *lex specialis* art. 14 ustawy z dnia 22 maja 2003r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych. Wyjaśniając okoliczności konieczne do ustalenia zakresu swojej odpowiedzialności Ubezpieczyciel ma obowiązek dołożenia należytej staranności, uwzględniającej zawodowy charakter jego działalności. Ciężar dowodu spoczywa na podmiocie, który z faktu wywodzi skutki prawne, a więc na samym Ubezpieczycielu. Natomiast w sytuacji gdy Ubezpieczyciel nie wykaże, że podejmował wszystkie czynności w celu ustalenia istnienia swojej odpowiedzialności oraz wysokości należnego odszkodowania, będzie na nim spoczywał obowiązek zapłaty odsetek.

Zgłoszenie szkody przez powodów dotarło do pozwanej w dniu 16 grudnia 2010r. Do zgłoszenia szkody zostały załączone dowody niezbędne dla ustalenia zakresu odpowiedzialności pozwanej, które w sposób oczywisty uzasadniały zasadność i wysokość zgłoszonych roszczeń. Pomimo tego pozwana na etapie postępowania likwidacyjnego odmówiła wypłaty jakichkolwiek świadczeń na rzecz powodów, nie uznając ich krzywdy, która była oczywista, chociażby z uwagi na stopień pokrewieństwa łączący powodów ze zmarłą.

Pozwany nie wykazał także, że w sprawie zachodziły szczególne okoliczności, które uniemożliwiały jej dochowanie 30-dniowego terminu na wyjaśnienie okoliczności sprawy i wypłatę należnych powodom świadczeń.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja powodów zasługiwała na częściowe uwzględnienie, zaś apelacja pozwanej podlegała oddaleniu.

Odnosząc się do roszczenia powódki I. S. (1) dotyczącego odszkodowania za znaczne pogorszenie sytuacji życiowej po śmierci córki P. S. zarzuty apelacji nie zasługiwały na uwzględnienie. Prawdłowo bowiem uznał Sąd Okręgowy, iż odszkodowanie mające oparcie w art. 446 § 3 k.c. nie było zasadne.

Zwrócić należy uwagę, iż zgodnie z art. 446 § 3 k.c. sąd może przyznać najbliższym członkom rodziny zmarłego stosowne odszkodowanie, jeżeli wskutek jego śmierci nastąpiło znaczne pogorszenie ich sytuacji życiowej.

Nie ulega wątpliwości, iż powódka I. S. (3), będąca matką P. S., należy do kręgu najbliższych członków rodziny zmarłej, a zatem jest uprawnioną do dochodzenia odszkodowania na podstawie przywołanego wyżej przepisu.

Oceniając zasadność roszczeń powódki dotyczących odszkodowania, w dalszej kolejności należało ustalić istnienie po stronie I. S. (1) przesłanki w postaci znacznego pogorszenia sytuacji życiowej. Znaczne pogorszenie sytuacji

życiowej obejmuje niekorzystne zmiany bezpośrednio w sytuacji materialnej najbliższych członków rodziny zmarłego, ale także zmiany w sferze dóbr niematerialnych, które rzutują na ich sytuację materialną. W ramach ustalenia rozmiaru szkody uwzględnia się zatem takie czynniki niewymierne jak np.: stres, depresję, poczucie osamotnienia, które uniemożliwiają osiągnięcie z pracy lub działalności gospodarczej dotychczasowych zysków (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 6 listopada 2013r., I ACa 474/13, LEX nr 1391849; wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 4 lutego 2013r., I ACa 982/12, LEX nr 1289426; wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 27 czerwca 2013r., I ACa 183/13, LEX nr 1349956). Należy przy tym pamiętać, że pogorszenie sytuacji życiowej polega nie tylko na pogorszeniu obecnej sytuacji materialnej, ale także na utracie rzeczywistej możliwości uzyskania stabilnych warunków życiowych oraz realnego ich polepszenia (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 28 marca 2013r., I ACa 20/13, w LEX nr 1294773). Ocena, czy nastąpiło znaczne pogorszenie sytuacji członków rodziny zmarłego nie może odnosić się wyłącznie do stanu z dnia śmierci poszkodowanego, ale musi prowadzić do porównania hipotetycznego stanu odzwierciedlającego sytuację, w jakiej w przyszłości znajdowałiby się bliscy zmarłego, do sytuacji, w jakiej znajdują się w związku ze śmiercią poszkodowanego (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 19 kwietnia 2001r., I ACa 23/01, Wokanda 2002/7-8/77).

Powódka, na której w tym wypadku spoczywał ciężar dowodu, stosownie do treści art. 6 k.c., nie wykazała, aby takie „znaczne pogorszenie sytuacji życiowej” na skutek śmierci córki P. S. faktycznie miało miejsce.

Niewątpliwie utrata córki ma wpływ na pogorszenie się perspektyw życiowych powódki i niewątpliwie na skutek śmierci P. S. nastąpiło pogorszenie się sytuacji życiowej jej matki. Można powiedzieć, że prawie zawsze śmierć osoby najbliższej powoduje pogorszenie się sytuacji życiowej pozostałych członków rodziny. Uprawnione do otrzymania odszkodowania na podstawie art. 446 § 3 k.c. są jednak tylko te osoby, u których pogorszenie się sytuacji życiowej przybrało rozmiar co najmniej znaczny. Powódka zaś w niniejszej sprawie nie wykazała, aby pogorszenie się jej sytuacji życiowej miało charakter znaczny.

Znacznego pogorszenia się sytuacji życiowej I. S. (1) nie można w szczególności utożsamiać z zaprzestaniem wykonywania przez nią pracy. Rozumiejąc głębokie przywiązanie powódki do zmarłej córki i duży ból odczuwany po jej stracie, nie można jednak uznać, żeby zaprzestanie pracy na okres 4 tygodni po zdarzeniu (nie wykazane ponadto zwolnieniem lekarskim) uzasadniał przyznanie odszkodowania z tego tytułu. Pomimo trudności z tym związanych, powódka obecnie pracuje.

Podobnie utrata dochodów zmarłej P. S. nie może zostać uznana za znaczne pogorszenie się sytuacji życiowej powódki. Środki z wynagrodzenia zmarłej nawet jeśli były przeznaczone na wspólne potrzeby rodziny, to nie były one znaczne. Poza tym część dochodów P. S. przeznaczać musiała na własne potrzeby, jak choćby na dojazd do pracy. Ponadto powódka po wyprowadzeniu się ze wspólnego domu i zamieszkaniu z konkubentem nie korzystała z pomocy materialnej P. S..

Powódka nie wykazała także w sposób dostateczny, aby utrata oczekiwania na pomoc i wsparcie zmarłej, których mogłaby się spodziewać w chwilach wymagających takich zachowań, stanowiło znaczne pogorszenie się jej sytuacji życiowej.

Należy mieć na uwadze, że odszkodowanie ma z założenia zrekompensować pogorszenie sytuacji życiowej. Obejmuje ono szkody, które nie dają się sprecyzować i określić w konkretnych wartościach. Wyrażają się one w ogólnym znacznym pogorszeniu warunków życiowych, w jakich znaleźli się najbliżsi członkowie rodziny zmarłego na skutek jego śmierci. Konieczną przesłanką zastosowania art. 446 § 3 k.c. jest stwierdzenie, że pogorszenie dotyczy materialnych warunków, a nie polega wyłącznie na cierpieniach moralnych, będących następstwem śmierci poszkodowanego. Te ostatnie są bowiem kompensowane zadośćuczynieniem na podstawie art. 446 § 4 k.c.

Powódka nie wykazała, aby pogorszenie jej sytuacji życiowej w wyniku śmierci P. S. miało wymiar ponadstandardowy, czyli było pogorszeniem większym, znaczniejszym, niż w przeciętnej sytuacji matki tracącej dorosłą córkę w wyniku nagłej śmierci. Sąd uznał, że pogorszenie sytuacji życiowej powódki nie ma charakteru znacznego.

Mając na uwadze powyższe względy, Sąd Apelacyjny oddalił apelację w zakresie roszczenia o zasądzenie odszkodowania na podstawie w art. 446 § 3 k.c.

Sąd Apelacyjny uwzględnił natomiast apelację powodów w zakresie żądanie zasądzenia zadośćuczynienia, w przeważającej części.

Zgodnie z art. 446 § 4 k.c., sąd może także przyznać najbliższym członkom rodziny zmarłego odpowiednią sumę tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę.

Na wstępie zauważyć należy, że jest to roszczenie fakultatywne. Niewątpliwie, jak wynika z opisu stanu faktycznego, śmierć P. S. była bardzo dużą stratą dla wszystkich powodów. Zarówno matka, babka i bracia, byli bardzo mocno związani z P. S.. Dlatego też bardzo odczuli jej stratę, szczególnie w pierwszym okresie po tragedii. Stratę tę odczuwają nadal i należy przypuszczać, że będzie tak do końca ich życia, chociaż z mniejszym nasileniem wynikającym z upływu czasu. P. S. pełniła w rodzinie ważną rolę. Była wsparciem dla każdego z członków rodziny, pomagała im. Po wyprowadzeniu się matki z domu to ona przejęła funkcję głowy rodziny, robiła zakupy, opłacała rachunki.

Mając na uwadze powyższe okoliczności Sąd Apelacyjny uznał, iż przyznana przez Sąd pierwszej instancji kwota zadośćuczynienia nie jest adekwatna do stopnia i rozmiaru krzywdy niemajątkowej poniesionej przez powodów po śmierci tragicznie zmarłej P. S.. Sąd Apelacyjny wziął pod uwagę zeznania świadków jak i opinie sądowo-psychologiczne.

Dokonując zróżnicowania przyznanych na podstawie art. 446 § 4 k.c. kwot zadośćuczynienia, Sąd wziął pod uwagę fakt, że zakres cierpień I. S. (1) był znacznie większy niż pozostałych powodów. I. S. (1) utraciła córkę, którą bardzo kochała i z którą była silnie związana. Po śmierci córki powódka wymagała psychoterapii, zażywała leki antydepresyjne, chciała się targnąć na życie. Śmierć córki jest nadal dla niej trudna do zaakceptowania. Cierpienia zaś związane ze śmiercią dziecka są głębsze i silniejsze od innego rodzaju bólu. W tej sytuacji Sąd Apelacyjny uznał, iż zadośćuczynienie w wysokości 45 000 zł za nieustający ból i żal matki po śmierci dziecka, z którego rodzic był dumny, które to dziecko było źródłem radości i przeżywania pięknych chwil, nie może być uznane – wbrew twierdzeniu Sadu I instancji – za pełniące funkcję kompensacyjną. Dopłata kwoty 50 000 zł zadośćuczynienia dla matki, która z rozpacz po śmierci córki chciała się targnąć na własne życie, jawi się jako uzasadniona w ocenie Sądu Apelacyjnego.

Sąd dokonał niewielkiego zróżnicowania przyznanego zadośćuczynienia dla babki zmarłej P. S. i jej braci. Powódka B. S. również mocno przeżyła śmierć wnuczki. Po jej śmierci u powódki wystąpiły zaburzenia depresyjne manifestujące się poczuciem zniechęcenia do życia, osłabieniem aktywności życiowej, niepokojem i lękiem. Powódka, pomimo różnicy pokoleń, bardzo dużo rozmawiała z wnuczką, czekała na jej powrót z pracy. Po śmierci P. S. powódka już na nikogo nie czeka, tylko chodzi na cmentarz i modli się. W tych okolicznościach Sąd Apelacyjny uznał, iż adekwatne do rozmiaru cierpień powódki będzie zadośćuczynienie w łącznej wysokości 25 000 złotych.

Również dla powodów R. S. i Ł. S. śmierć siostry była tragicznym przeżyciem. Zmarła była z braćmi bardzo zżyta, pomagała im w nauce, motywowała do działania. Rodzeństwo miało wspólnych znajomych, razem spędzali czas. Po śmierci siostry R. S. przeżywał w samotności ataki smutku, znacznie ograniczył życie towarzyskie. Natomiast Ł. S. obwinia siebie, że to nie on zginął, ale siostra, z której matka była najbardziej dumna. Powód odczuwa lęk przed jazdą samochodem zarówno jako kierowca, jak i pasażer. Pomimo, iż od śmierci P. upłynęły blisko cztery lata bracia nadal nie mogą pogodzić się z jej stratą. Rozmiar krzywdy powodów Sąd Apelacyjny określił na łączne kwoty po 20 000 złotych dla każdego z nich.

Odnosząc się do apelacji strony pozwanej wskazać należy, iż ustalając wysokość zadośćuczynienia Sąd musi przyjąć datę, na jaką zostaje wyliczona kwota zadośćuczynienia. Nominalna kwota pieniężna według jej wartości ekonomicznej z daty wypadku nie jest tożsama z taką samą nominalną kwotą z chwili orzekania. W zależności od przyjętej daty, na jaką ustalone zostaje zadośćuczynienie, Sąd rozważa zasądzenie odsetek od kwoty zadośćuczynienia.

Możliwe jest przyjęcie jednego z podstawowych dwóch rozwiązań, czyli albo ustalenie wysokości zadośćuczynienia z daty wyrokowania, albo z daty zgłoszenia żądania zasądzenia zadośćuczynienia. Inaczej w każdym z tych dwóch wariantów wygląda wówczas kwestia zasądzenia odsetek (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 lutego 2007 r., sygn. akt: I CSK 433/06, LEX nr 274209: „Waloryzacyjny aspekt odsetek, prowadzący w rezultacie do powiększenia ogólnej kwoty przyznanego pokrzywdzonemu zadośćuczynienia pieniężnego, powinien być brany pod uwagę przy rozważaniu sposobu zasądzenia odsetek za opóźnienia w spełnieniu zadośćuczynienia.”, wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 26 kwietnia 2005 r., sygn. akt: I ACa 1664/04, LEX nr 166826: „Zgodnie z przepisem art. 481 § 1 k.c. odsetki należą się wierzycielowi od chwili, gdy dłużnik opóźnia się ze spełnieniem wymagalnego świadczenia pieniężnego. Normy tej nie można stosować w oderwaniu od charakteru świadczenia głównego i funkcji odsetek jako świadczenia ubocznego. O ile zadośćuczynienie zmierza do kompensaty szkody niemajątkowej, szacowanej z uwzględnieniem panujących w danym czasie stosunków majątkowych, o tyle odsetki stanowią także środek waloryzacji świadczenia głównego, zapewniając pełne wyrównanie doznanego uszczerbku. W konsekwencji tylko określenie wysokości zadośćuczynienia według stanu rzeczy istniejącego w chwili wyrokowania uzasadnia przyznanie odsetek dopiero od tej daty. Ustalenie natomiast, że zasądzona kwota należała się powodowi już w momencie wezwania dłużnika do spełnienia świadczenia, odpowiadając rozmiarowi szkody niemajątkowej, ustalonej według mierników wówczas istniejących, usprawiedliwia zasądzenie odsetek od chwili jego wymagalności.” oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 października 2003 r., sygn. akt: IV CK 130/02, LEX nr 82273: „W razie ustalenia wysokości zadośćuczynienia według stanu rzeczy istniejącego w chwili zamknięcia rozprawy uzasadnione jest przyznanie odsetek dopiero od chwili wyrokowania.”).

Sąd Okręgowy zasadnie ustalił wartość zadośćuczynienia według stanu rzeczy istniejącego w chwili zgłoszenia żądania. Zgodnie z art. 14 ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (t.j. Dz. U. z 2013r., poz. 392), zakład ubezpieczeń wypłaca odszkodowanie w terminie 30 dni licząc od dnia złożenia przez poszkodowanego lub uprawnionego zawiadomienia o szkodzie. W razie gdyby ustalenie okoliczności niezbędnych do wypłaty nie było możliwe w tym terminie, wypłata powinna nastąpić w terminie 14 dni od daty w której, przy zachowaniu należytej staranności, wyjaśnienie tych okoliczności było możliwe ale nie później niż w terminie 90 dni od daty złożenia zawiadomienia o szkodzie, chyba że ustalenie odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń albo wysokości odszkodowania zależy od toczącego się postępowania karnego lub cywilnego.

Jak powodowie wykazali, żądanie zapłaty zadośćuczynienia zostało zgłoszone w dniu 16 grudnia 2010r. (data odebrania zgłoszenia przez pozwaną). Zatem uznać należy, że pozwany popadł w opóźnienie co najmniej z dniem 16 stycznia 2011r. i żądanie odsetek od tej daty jest zasadne.

Pozwana nie wykazała, aby w tym przypadku zachodziły jakiegokolwiek okoliczności uzasadniające przedłużenie postępowania wyjaśniającego. Do zgłoszenia szkody załączone zostały akty stanu cywilnego wskazujące na pokrewieństwo zmarłej z powodami, zaświadczenie o zameldowaniu oraz oświadczenia powodów wskazujące na relację ze zmarłą oraz rozmiar doznanej przez nich krzywdy. Postępowanie sądowe w pełni potwierdziło, iż krzywda powodów ujawniła się już w okresie zgłoszenia szkody ubezpieczycielowi. Zatem nie było podstaw do odmowy wypłaty kwot tytułem zarówno odszkodowania, jak i zadośćuczynienia. Dlatego też, na podstawie art. 481 § 1 k.c., zgodnie z którym odsetki przysługują jeśli dłużnik opóźnia się w spełnieniu świadczenia, Sąd Okręgowy prawidłowo zasądził odsetki ustawowe od dnia 16 stycznia 2011r. do dnia zapłaty, zaś apelację pozwanej należało oddalić.

W zakresie rozstrzygnięcia o kosztach postępowania Sąd Apelacyjny uznał, iż w niniejszej sprawie winien mieć zastosowanie przepis art. 100 k.p.c. Zgodnie z jego treścią w razie częściowego tylko uwzględnienia żądań koszty będą pomiędzy stronami wzajemnie zniesione lub stosunkowo rozdzielone. Sąd może jednak włożyć na jedną ze stron obowiązek zwrotu wszystkich kosztów, jeżeli jej przeciwnik uległ tylko co do nieznacznej części swego żądania albo gdy określenie należnej mu sumy zależało od wzajemnego obrachunku lub oceny sądu.

Z uwagi, iż roszczenia powodów zostały jedynie częściowo uwzględnione, Sąd zniósł pomiędzy stronami koszty postępowania.

Na podstawie art. 113 ust. 1 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (t.j. Dz. U. z 2010r., Nr 90, poz. 594 ze zmianami – dalej u.k.s.c.) Sąd nakazał pozwanej zwrócić na rzecz Skarbu Państwa, proporcjonalnie do przegranej, opłatę sądową od pozwu, od uiszczenia której powodowie zostali zwolnieni, zaś w pozostałym zakresie koszty sądowe przejął na rachunek Skarbu Państwa.

Mając na uwadze powyższe – na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. oraz art. 385 k.p.c. – Sąd Apelacyjny orzekł jak w sentencji wyroku. O kosztach postępowania apelacyjnego Sąd orzekł na podstawie art. 100 k.p.c.

Zważywszy na fakt, że apelacja powodów została w części uwzględniona, w części zaś oddalona, Sąd zniósł pomiędzy B. S., Ł. S. i R. S. a Towarzystwem (...) S.A. w W. koszty zastępstwa procesowego.

Natomiast powódki I. S. (1) Sąd nie obciążył obowiązkiem częściowego zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego na rzecz Towarzystwa (...) S.A. w W. z uwagi na jej trudną sytuację finansową na podstawie art. 102 k.p.c.

Na podstawie art. 113 ust. 1 u.k.s.c. Sąd obciążył pozwaną obowiązkiem poniesienia opłaty od apelacji, od uiszczenia której powodowie byli zwolnieni, w zakresie w jakim powodowie wygrali, zaś w pozostałej części opłatę od apelacji przejął na rachunek Skarbu Państwa.